

PRAVNA PRIRODA I DOSPJELOST OBVEZE OSIGURATELJA NA ISPLATU NAKNADE ZA ŠTETU U OBVEZNOM OSIGURANJU OD AUTOMOBILSKE ODGOVORNOSTI

Pregledni znanstveni rad

UDK 368.021.2

368.212

347.426.4

Primljeno: 25. studenog 2015.

Iva Atlija*

Predmet je ovog rada pregled zakonodavnih rješenja i sudske prakse u pogledu dospelosti obveze osiguratelja na isplatu naknade iz osiguranja kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti. Autorica u radu polazi od stajališta da je osigurateljeva obveza na isplatu osigurnine (u bilo kojem ugovoru o osiguranju, pa tako i u obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti) ugovorne naravi te ju je stoga potrebno jasno razlučiti od obveze štetnika, koja kod odgovornosti za automobilsku nezgodu počiva na izvanugovornoj osnovi. Iz tog razloga kada se oštećenik obraća osiguratelju s odštetnim zahtjevom (a i poslije u parnici), za određivanje pojedinih aspekata osigurateljeve obveze mjerodavni su drukčiji propisi nego kada bi oštećenik potraživao naknadu izravno od štetnika (osiguranika).

Ključne riječi: obvezno osiguranje od odgovornosti, osiguratelj, dospelost, imovinska šteta, neimovinska šteta

1. UVOD

Predmet je ovog rada pregled zakonodavnih rješenja i sudske prakse u pogledu dospelosti obveze osiguratelja na isplatu naknade iz osiguranja kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti. Cilj je rada protumačiti narav ugovora o osiguranju, pa tako i obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti, te kritički promotriti dosadašnje prevladavajuće stavove sudske prakse u pogledu određivanja pravne prirode i dospelosti obveze osiguratelja, preispitati njihovu valjanost u svjetlu Zakona o obveznim odnosima iz 2005. godine i Zakona o obveznim osiguranjima u prometu te naposljetku pokušati ponuditi alternativno rješenje u pogledu određivanja dospelosti te argumentirati zašto bi mu se u budućnosti sudovi trebali prikloniti.

U prvom dijelu rada ukratko se analiziraju karakteristike ugovora o osiguranju, a u drugom zakonska rješenja Zakona o obveznim osiguranjima u prometu i Zakona o obveznim odnosima u pogledu osiguranja od odgovornosti. Treći dio rada bavi se određivanjem pravne osnove osigurateljeve obveze na isplatu osigurane svote iz ugovora

* Iva Atlija, polaznica poslijediplomskog specijalističkog studija iz prava društava i trgovačkog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti. Četvrti dio rada analizira osigurateljevu obvezu i trenutak njezine dospjelosti kroz različite stadije postupka namirenja oštećenika – u stadiju podnošenja odštetnog zahtjeva osiguratelju, potom u stadiju parničnog postupka nakon neuspjelog obraćanja osiguratelju s odštetnim zahtjevom, a posebno se analizira i situacija kada je oštećenik direktno pokrenuo parnicu ne obrativši se prethodno osiguratelju s odštetnim zahtjevom. Potrebno je naglasiti i da je za predmet ovog rada mjerodavno samo osiguranje od odgovornosti kao odštetno osiguranje. Iz tog razloga sve će se zakonske odredbe, osim kada je posebno naznačeno drugačije, tumačiti u kontekstu odštetnog osiguranja, bez osvrta na pravnu prirodu osigurateljeve obveze na isplatu osigurnine u slučaju neodštetnih osiguranja.

2. OPĆENITO O UGOVORU O OSIGURANJU

Ugovor o osiguranju definiran je u čl. 921. Zakona o obveznim odnosima¹ kao ugovor kojim se osiguratelj obvezuje ugovaratelju osiguranja isplatiti osiguraniku ili korisniku osiguranja osigurninu ako nastane osigurani slučaj, a ugovaratelj osiguranja obvezuje se osiguratelju platiti premiju osiguranja. Ta odredba ZOO-a kao *lex generalis* predstavlja opće pravilo o ugovoru o osiguranju neovisno o tome radi li se o odštetnom ili neodštetnom osiguranju.² U pravnoj literaturi³ pak uglavnom nalazimo širu definiciju ugovora o osiguranju jer definicija kakvu predviđa ZOO ne pokriva sve njegove karakteristike, pa tako postoji inicijativa da se uz premiju koju plaća ugovaratelj osiguranja uključi i doprinos⁴ te da se umjesto obveze isplate osigurnine propiše da osiguratelj osiguraniku ili korisniku osiguranja treba isplatiti naknadu za štetu ili ugovorenu svotu novca ili na drugi odgovarajući način ispuniti svoju obvezu.⁵

¹ Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15); u daljnjem tekstu: ZOO, Zakon o obveznim odnosima, ZOO 05.

² Pavić, Drago, *Ugovorno pravo osiguranja - komentar zakonskih odredaba*, Tectus, Zagreb, 2009, str. 68-69; autor kao razliku između odštetnih i neodštetnih osiguranja navodi da je kod odštetnih osiguranja cilj obešteti osiguranika za štetu zbog gubitka ili oštećenja osiguranog predmeta, dok se kod neodštetnih osiguratelj obvezuje isplatiti osiguranu svotu kada se ostvare ugovorom predviđene činjenice, a to ne mora biti u vezi s pretrpljenom štetom.

³ Pavić, Drago, *Pojam ugovora o osiguranju, Osiguranje*, 6 (2004), str. 14; autor navodi i doktrinarne definicije ugovora koje su dali Jakaša, Konstantinović, MacGillvray, Bigot i Lambert-Faivre; v. opširnije na istom mjestu. Na nedovoljnu preciznost definicije ugovora o osiguranju iz ZOO-a s obzirom na različite oblike tog instituta u praksi upozorio je i Čurković, koji takvu definiciju smatra preuskom te neodgovarajućom svakodnevnim potrebama tržišta osiguranja (Čurković, Marijan, *Ugovor o osiguranju*, u: Baretić *et. al.*, *Novi Zakon o obveznim odnosima – najznačajnije izmjene, novi instituti*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, lipanj 2005, str. 208-209).

⁴ Kod ugovora o uzajamnom osiguranju, Pavić, *loc. cit.* (bilj. 3).

⁵ Pavić, *op. cit.* (bilj. 3), str. 15; autor smatra da ugovaratelj osiguranja i osiguratelj mogu u okviru svog diskrecijskog prava ugovoriti način popravka štete, opseg naknade, pravila likvidacije i dr. Crnić u *Komentar Zakona o obveznim odnosima* također navodi da isplata osiguratelja ne isključuje mogućnost osiguratelja da preuzme obvezu neke druge činidbe, primjerice naturalnu restituciju, no takvo bi postupanje trebalo imati temelj u sporazumu stranaka jer nije predviđeno zakonom (Crnić, Ivica, *Zakon o obveznim odnosima*, drugo izdanje, Zagreb, 2006, str. 637-638); slično i Gorenc, Vilim, *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, RRIF Plus, Zagreb, listopad 2005, str. 1367-1368) i Čurković, *loc. cit.* (bilj. 3).

Što se tiče pravne naravi osigurateljeve obveze, o njoj se u kontekstu obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti opširno raspravlja *infra*. Autorica se u tom pogledu priklanja tumačenju D. Pavića,⁶ koji smatra da je dužnost osiguratelja na isplatu osigurnine ugovorne naravi jer se u poslu osiguranja unaprijed ugovara, uz pretpostavku postojanja osiguranog slučaja. Osiguratelj odgovara po principu snošenja rizika, a njegova obveza na isplatu osigurnine nastaje ostvarenjem osiguranog slučaja. Takav zaključak moguće je izvesti i iz formulacije čl. 921. ZOO-a. Ta odredba, kao *lex generalis* za ugovore o osiguranju, kao osigurateljevu obvezu iz ugovora o osiguranju određuje *isplatu osigurnine*,⁷ što je dodatni argument u prilog tumačenju na kojem se temelji ovaj rad da je osigurateljeva obveza – pa i u odštetnim osiguranjima o kojima će ovdje biti riječi – isključivo *ugovorne* naravi. Kao takva, osigurateljeva je obveza u odštetnim osiguranjima odvojena od eventualnog izvanugovornog odnosa koji ima štetnik (osiguranik) s oštećenikom jer osiguratelj nije odgovoran oštećeniku s osnove prouzročenja štete koje je počinio štetnik, nego zbog postojanja ugovora o osiguranju (iako se odredbe ZOO-a o ugovoru o osiguranju odnose jednako na odštetna i na neodštetna osiguranja, pa u tom smislu i ne mogu gramatički obvezivati osiguratelja na isplatu osiguraniku naknade za štetu⁸ jer bi to prejudiciralo postojanje štete, koja nije nužno inherentna neodštetnim osiguranjima).

S tim u vezi treba upozoriti i na terminologiju koja će se koristiti u ovom radu – iako autorica smatra da bi u kontekstu osigurateljeve obveze iz obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, u skladu sa svime iznesenim, najpreciznije bilo koristiti pojam *osigurnina*, katkad će kao sinonim za taj pojam biti korišten i pojam *naknada za štetu*, koji zapravo kod ove vrste osiguranja predstavlja osigurninu kao novčanu naknadu za obeštećenje osiguranika u obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti. Termin *naknada štete* bit će u kontekstu obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti korišten samo za raspravljanje o izvanugovornom odnosu štetnika i oštećenika, a iznimno u citiranju zakonskih tekstova i presuda kao vanjskih izvora.

⁶ Pavić, Drago, Pravna narav ugovora o osiguranju, *Pravo i porezi*, br. 7, srpanj 2013, str. 10.

⁷ Čurković (*loc. cit.* (bilj. 3)) navodi kako je uvrštavanje izraza *osigurnina*, umjesto dotadašnje *naknade* ili *osigurane svote*, u ZOO bilo potrebno kako bi se jedinstvena definicija ugovora o osiguranju mogla primijeniti i na odštetna i na neodštetna osiguranja. Prije unošenja izraza *osigurnina* u ZOO 05 u praksi se taj izraz vezivao samo uz osiguranje osoba.

⁸ Termin na koji Pavić upozorava kao pravilniji od „naknade štete“, koja implicira ugovornu odgovornost osiguratelja zbog povrede ugovora o osiguranju, što nije osnova za traženje isplate osigurnine; v. opširnije Pavić, Drago, Ugovor o osiguranju kao ugovor o naknadi štete, *Osiguranje*, 6 (2003), str. 14.

3. OBVEZNO OSIGURANJE OD AUTOMOBILSKE ODGOVORNOSTI

3.1. Svrha obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti

Zakon o obveznim osiguranjima u prometu propisuje obvezu osiguranja vlasnika, odnosno korisnika vozila od odgovornosti za štete nanесene trećim osobama kao jedno od taksativno navedenih obveznih osiguranja u prometu.⁹ Obvezna osiguranja od odgovornosti uvode se kada postoji opći društveni interes u zaštiti od posljedica određenih rizika. Razlozi koji se uzimaju u obzir prilikom određivanja nekog osiguranja od odgovornosti kao obveznog osiguranja jesu širina kruga osoba ugroženih određenom djelatnošću (ili stvarima) i visina potencijalno nastalih šteta. Iako ti razlozi nedvojbeno predstavljaju nastanak šireg društvenog interesa za propisivanjem nekog osiguranja od odgovornosti kao obveznog osiguranja, ipak se navodi kako ono za podjednak cilj ima zaštitu i osiguranika (štetnika) i oštećenika, ali onog trenutka kada se ono propiše kao obvezno osiguranje od odgovornosti težište zaštite ipak se više pomiče prema oštećeniku.¹⁰ Posebna odlika automobilskog osiguranja jest činjenica da se njime osiguranik osigurava od odgovornosti. Ovdje je predmet osiguranja pravne naravi (za razliku od odštetnih osiguranja imovine, gdje je predmet osiguranja neka stvar) – osiguratelj ipak ne preuzima obvezu da će odštetiti štetnika jer štetnik nije ugovorna stranka iz ugovora o osiguranju; osiguratelj se zapravo obvezuje da će umjesto osiguranika (štetnika) snositi *imovinske posljedice dužnosti naknade štete* iz obveznopravnog odnosa odgovornosti za štetu.¹¹ Dakle osiguratelj neće naknađivati oštećeniku štetu na temelju izvanugovorne odgovornosti za njezino prouzročenje, nego će mu isplatiti naknadu za štetu (osigurninu), koja će doduše imati za cilj njegovo obeštećenje, ali s osnove ugovora o osiguranju koje je osiguratelj sklopio sa štetnikom (osiguranikom).

3.2. Rješenja ZOOP-a i ZOO-a u pogledu obveze osiguratelja na isplatu osigurnine

Prema ZOO-u kao općem propisu koji regulira ugovor o osiguranju, po nastanku osiguranog slučaja osiguratelj je dužan isplatiti osigurninu određenu ugovorom u ugovorenom roku, koji ne može biti dulji od četrnaest dana od dana kada je osiguratelj dobio obavijest da se osigurani slučaj dogodio.¹² Iznimno, u slučaju da je za utvrđivanje postojanja osigurateljeve obveze ili njezina iznosa potrebno stanovito vrijeme, osiguratelj je dužan isplatiti osigurninu određenu ugovorom u roku od trideset dana od dana primitka odštetnog zahtjeva ili oštećenika u istom roku obavijestiti da njegov zahtjev nije

⁹ Čl. 2. st. 1. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu (Narodne novine br. 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14); u daljnjem tekstu: Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, ZOOP.

¹⁰ Belanić, Loris, Obvezna osiguranja od odgovornosti izvan djelatnosti prometa i prijevoza u hrvatskom i poredbenom pravu, s osvrtom na određivanje obveznika sklapanja osiguranja i kruga trećih osoba, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* (1991), v. 30, br. 1 (2009), str. 554.

¹¹ Pavić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 74-75.

¹² Čl. 943. st. 1. ZOO-a.

osnovan.¹³ U svakom slučaju, osiguratelj mora bez odgađanja isplatiti iznos nespornog dijela svoje obveze na ime predujma, čak i ako iznos njegove obveze ne bude utvrđen u rokovima od četrnaest, odnosno trideset dana. Posljedica neispunjenja osigurateljeve obveze u ovako reguliranim rokovima jest ta da duguje osiguraniku zatezne kamate od dana primitka obavijesti o osiguranom slučaju te naknadu štete koja mu je uslijed toga nastala.¹⁴

ZOOP, kao poseban zakon koji regulira obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti i čije odredbe imaju prednost pred odredbama ZOO-a za tu vrstu osiguranja, propisuje da je odgovorni osiguratelj dužan u roku od 60 dana od dana primitka odštetnog zahtjeva utvrditi njegovu osnovanost i visinu te dostaviti podnositelju obrazloženu ponudu za naknadu štete ako su odgovornost za naknadu štete te visina štete nesporne ili utemeljen odgovor na sve točke iz odštetnog zahtjeva u slučaju da su odgovornost za naknadu štete ili visina štete sporne.¹⁵ U istom roku odgovorni osiguratelj mora oštećeniku isplatiti i iznos naknade štete,¹⁶ a u slučaju nemogućnosti utvrđenja konačnog iznosa njezine visine mora isplatiti iznos nespornog iznosa naknade štete¹⁷ kao predujam u roku od 60 dana.¹⁸ U slučaju neispunjenja te obveze u predviđenom roku oštećenik od osiguratelja ima pravo i na zateznu kamatu, koja teče od dana podnošenja odštetnog zahtjeva.

Kod svih obveznih osiguranja predviđenih ZOOP-om predviđena je *actio directa*,¹⁹ odnosno pravo oštećenika da odštetni zahtjev podnese neposredno odgovornom osiguratelju,²⁰ u kojem mu slučaju on ne može isticati prigovore koje bi na temelju zakona ili ugovora o osiguranju mogao istaknuti prema osiguranoj osobi zbog nepridržavanja zakona ili ugovora o osiguranju.²¹ Takvo se pravo oštećenika naziva i *izravnim pravom*, za razliku od slučaja kada bi umjesto takva zahtjeva postojao dvostruki zahtjev – tužba

¹³ Čl. 943. st. 2. ZOO-a.

¹⁴ Čl. 943. st. 3. i 4. ZOO-a.

¹⁵ Čl. 12. st. 1. ZOOP-a; ta odredba ZOOP-a izmijenjena je 2013. godine (Narodne novine br. 76/2013) budući da je do tada ZOOP propisivao da je rok u kojem osiguratelj mora postupiti po zahtjevu podnositelja znatno kraći – osiguratelj je u slučaju neimovinske štete bio u obvezi dostaviti obrazloženu ponudu ili utemeljen odgovor najkasnije u roku od 30 dana, a u slučaju imovinske štete najkasnije u roku od 14 dana od dana podnošenja odštetnog zahtjeva.

¹⁶ Odredba unesena izmjenama i dopunama ZOOP-a iz 2014. godine (Narodne novine br. 152/2014), što je preciznije rješenje u odnosu na ranije stanje, kada je osiguratelj u roku od 60 dana bio obavezan samo dostaviti obrazloženu ponudu ili utemeljeni odgovor.

¹⁷ Potrebno je primijetiti da ZOOP također koristi izraz *naknada štete*, koji autorica u kontekstu obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti smatra neadekvatnim i nepreciznim (o čemu je bilo riječi *supra*). Ipak, terminološko razlikovanje ima samo teorijsku važnost jer je svrha i ugovora o odštetnom osiguranju, kao i instituta naknade štete, obeštećenje oštećenika (s time da ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti ima za svrhu i zaštitu štetnika od negativnih financijskih posljedica prouzročenja štete motornim vozilom, koje je opasna stvar, v. Glavu IX. Odsjek 4. ZOO-a). Razlika u terminologiji ovdje se provodi da bi se naglasila različita pravna priroda tih dvaju instituta te potpuno drukčiji sustav pravnih pravila koji ih regulira (v. opširnije *infra* u poglavlju 5. Dospelost obveze osiguratelja na isplatu naknade za štetu).

¹⁸ Čl. 12. st. 3. ZOOP-a.

¹⁹ To pravo predviđeno je i u čl. 964. i 965. ZOO-a.

²⁰ Čl. 11. st. 1. ZOOP-a.

²¹ Čl. 11. st. 2. ZOOP-a.

prema oštećeniku i tužba prema osiguratelju.²² Pravo treće osobe na neposredan zahtjev, uključujući i procesnopravno ovlaštenje u obliku neposredne tužbe da pokrene parnicu protiv osiguratelja od automobilske odgovornosti, čini samu bit svih obveznih osiguranja od odgovornosti. Na taj način ostvaruje se javni interes za brzu i sigurnu zakonsku zaštitu treće oštećene osobe nedužnoj žrtvi deliktne ponašanja štetnika – osiguranika, a čime se ujedno ispunjava i svrha obvezatnosti osiguranja od automobilske odgovornosti.²³

Razlozi kojima se opravdava postojanje izravnog prava prema osiguratelju jesu ubrzavanje postupka obeštećivanja oštećene osobe (koja se tako neće morati prvo namirivati od štetnika – osiguranika, koji može biti insolventan, ali i bliska osoba oštećeniku, što sprječava oštećenika u ostvarivanju njegova prava). Nadalje, izravno pravo osigurava da će naknada iz osiguranja doista biti upotrijebljena za obeštećivanje oštećene osobe (a ne da će je štetnik, kojem bi bila isplaćena da ne postoji izravno pravo, upotrijebiti za neku drugu svrhu).²⁴

Kao minimalnu granicu osigurateljeve obveze iz ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti u slučaju štete zbog smrti, tjelesne ozljede i oštećenja zdravlja ZOOP propisuje do iznosa od 42.750.000,00 kuna po štetnom događaju bez obzira na broj oštećenika, dok se u slučaju uništenja ili oštećenja stvari određuje do iznosa od 8.550.000,00 kuna po štetnom događaju bez obzira na broj oštećenika.²⁵

Osiguratelj, kako je vidljivo, odgovara po principu *ograničenog* pokrića – do unaprijed određene svote osiguranja. To znači da će osiguratelj biti odgovoran do maksimalnog propisanog, odnosno ugovorenog iznosa čak i ako stvarni iznos štete koju je pretrpio oštećenik prelazi taj iznos.²⁶ U sustavu ograničenog pokrića osiguratelji mogu lakše procijeniti rizik kojem su izloženi i utvrditi adekvatnu premiju. Sustav ograničenog pokrića (iako u manjoj mjeri) djeluje i u interesu osiguranika. Naime ako je obveza osiguratelja ograničena na neku svotu, onda bi i premija osiguranja trebala biti niža nego u sustavu neograničene odgovornosti.²⁷

²² Šulejić, P., *Osiguranje od građanske odgovornosti*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1967, str. 121-122, citirano prema: Belanić, Loris, Izravno pravo u osiguranju od automobilske odgovornosti za štetu i njegovo ostvarenje, *Pravo i porezi* br. 3, ožujak 2008, str. 51.

²³ Belanić, Loris, Treće osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* (1991), v. 28, br. 1 (2007), str. 3

²⁴ Belanić, *op. cit.* (bilj. 22), str. 51-52; slično i Padovan, Adriana Vincenca, Direct action of a third party against the insurer in marine insurance with a special focus on the developments in Croatian law, *PPP* god. 42 (2003) 157, str. 37-38.

²⁵ Čl. 26. st. 8. ZOOP-a.

²⁶ Belanić, *op. cit.* (bilj. 22), str. 62.

²⁷ Belanić, Loris, Granice odgovornosti osiguratelja prema trećima u osiguranju od automobilske odgovornosti za štetu, *Pravo i porezi*, br. 12, prosinac 2007, str. 60.

4. PRAVNA PRIRODA OSIGURATELJEVE OBVEZE NA ISPLATU NAKNADE ZA ŠTETU

Osigurateljeva obveza na isplatu naknade za štetu ugovorne je naravi jer se unaprijed ugovara uz pretpostavku ispunjenja osiguranog slučaja. Pravna osnova osigurateljeve obveze leži u činjenici da su se ostvarile pretpostavke predviđene ugovorom o osiguranju.²⁸ U skladu s tim osigurateljeva obveza plaćanja zateznih kamata ne teče od trenutka nastanka osiguranog slučaja (ili trenutka u kojem mjerodavni propis predviđa dospelost naknade štete),²⁹ nego od trenutka kada je osiguratelj zakasnio s ispunjenjem svoje obveze isplate osigurnine.³⁰ Ipak, u sudskoj se praksi ugovor o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti u pogledu dospelosti osigurateljeve obveze na isplatu osigurnine nerijetko tretira kao izvanugovorno prouzročenje štete – naime, sudovi prema pravilima ZOO-a o imovinskoj i neimovinskoj šteti procjenjuju ne samo visinu štete koju je pretrpio oštećenik u prometnoj nezgodi nego i trenutak njezine dospelosti, koji onda smatraju relevantnim i za dospelost obveze osiguratelja na isplatu osigurnine.

Autorica takav stav u kontekstu hrvatskog prava smatra pogrešnim. Osigurateljeva obveza uvijek proizlazi iz ugovora o osiguranju. Pretpostavka za postojanje osigurateljeve obveze jest nastup osiguranog slučaja – štetnog događaja, no ona svoj temelj ima u ugovoru između osiguranika i osiguratelja i uvijek se odnosi na isplatu osigurnine, neovisno o tome ima li ta osigurnina odštetnu ili neodštetnu funkciju³¹ i kome se isplaćuje. Ova tvrdnja odnosi se na sva osiguranja – odštetna i neodštetna, obvezna i dobrovoljna, pa tako i na obvezno osiguranje od odgovornosti – i ovdje osigurateljeva obveza proizlazi iz ugovora o osiguranju te kada nastupi osigurani slučaj (iako treba naglasiti da je u obveznom osiguranju od odgovornosti obveza osiguratelja na sklapanje ugovora propisana zakonom). Sve i kada se ne bi primjenjivale odredbe čl. 12. ZOOP-a o dospelosti osigurateljeve obveze kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, i dalje bi kao *lex generalis* vrijedile odredbe čl. 943. ZOO-a o rokovima za postupanje,³² a ni u kojem se slučaju dospelost osigurateljeve obveze ne bi mogla određivati prema općim pravilima o dospelosti imovinske i neimovinske štete.³³

Razlog zašto često ipak dolazi do takva tumačenja kod obveznih osiguranja od odgovornosti jest pravo oštećenika na izravnu tužbu (*actio directa*) prema osiguratelju. Davanjem izravnog zahtjeva oštećeniku protiv osiguratelja moglo bi se izvesti tumačenje

²⁸ Pavić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 71.

²⁹ Iako su rokovi dospelosti osigurateljeve obveze nerijetko određeni i zakonom (npr. Zakonom o obveznim odnosima), radi se o relativno kogentnim odredbama, koje se mogu mijenjati ako su u nedvojbenom interesu osiguranika (čl. 924. st. 2. ZOO-a), zbog čega je moguće ugovoriti i kraći rok za postupanje osiguratelja.

³⁰ Pavić, *op. cit.* (bilj. 8), str. 13.

³¹ U slučaju kad osigurnina ima odštetnu funkciju taj se institut zaista jako približava naknadi štete, no razlika je upravo u pravnoj naravi obveze osiguratelja, koja za sobom povlači brojne procesne razlike, razlike u dospelosti, pasivnoj legitimaciji i sl., o čemu se detaljnije raspravlja *infra*.

³² Koje su, treba primijetiti, za osiguratelja još strože od odredaba ZOOP-a, jer kamate za zakašnjenje s isplatom osiguratelj mora platiti od dana primitka obavijesti o osiguranom slučaju.

³³ Takav stav izražen je i u presudi VSRH Rev-68/99 od 23. siječnja 2002. godine: „Dosuđeni iznos nije naknada štete na osnovi izvanugovorne odgovornosti za štetu, već je riječ o iznosu koji je tuženik dužan platiti u ispunjenju svoje ugovorne obveze iz ugovora o osiguranju automobilske kaska.“

da osiguratelj prema oštećeniku nastupa iz pozicije *štetnika*, pa tako oštećenik prema osiguratelju ima ista prava kao i prema štetniku. Autorica takvo tumačenje smatra nepravilnim. Štetnikov i oštećenikov pravni odnos proizlazi iz *izvanugovornog* prouzročenja štete, odnosno deliktne odgovornosti štetnika. Osigurateljeva odgovornost u svim vrstama osiguranja u hrvatskom pravu proizlazi iz *ugovora o osiguranju*. Davanjem oštećeniku izravnog zahtjeva prema osiguratelju ne „uvlači“ se osiguratelj u izvanugovorni odnos s oštećenikom stupajući u poziciju štetnika niti se ugovor o osiguranju prenosi na oštećenika.³⁴ *Actio directa* oštećenika mogla bi se eventualno protumačiti kao prijenos određenih prava iz ugovora na oštećenika na temelju ovlaštenja koje proizlazi iz zakona.³⁵

U praksi prevladava stajalište da oštećenik za svotu naknade za štetu koja prelazi osiguranu svotu nema pravo na *actio directa* prema osiguratelju, nego razliku u između pretrpljene štete i naknade koju isplaćuje osiguratelj može tražiti samo od štetnika³⁶ zbog načela ograničenog pokrića. Takav argument pruža daljnje uporište zaključku da je osigurateljeva obveza ugovorne naravi jer bi oštećenik u suprotnom mogao od osiguratelja potraživati naknadu cjelokupne pretrpljene štete.

Kada se štetnik obrati osiguratelju s odštetnim zahtjevom, osigurateljeva obveza ima istu konačnu svrhu kao i institut naknade štete (koju bi oštećenik mogao potraživati od štetnika na temelju njegove izvanugovorne odgovornosti), no osiguratelj odgovara po drukčijoj osnovi (ugovornoj) i pod drukčijim uvjetima – drukčijim pravilima o dospelosti, koja se ravna prema ugovoru o osiguranju, a i drukčijim pravilima o određivanju visine naknade za štetu, budući da stvarno pretrpljena šteta može biti i samo jedan od elemenata, odnosno kriterij za određivanje naknade iz osiguranja.³⁷

U angloameričkom pravu prije priznavanja instituta izravnog prava oštećeniku prema osiguratelju³⁸ police obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti uglavnom su bile percipirane kao osiguranje *od gubitka* (osiguranika, koji bi morao obešteti

³⁴ Tako i Pavić, *op. cit.* (bilj. 6.), str. 11: „Ugovorom o osiguranju osiguratelj ne preuzima obvezu da će odštetiti osobu koja je pretrpjela štetu, jer ona nije stranka iz ugovora, nego se obvezuje da će osiguraniku nadoknaditi iznose koje je on obavezan platiti trećim osobama u vezi sa svojom odgovornošću pokrivenom osiguranjem. (...) U osiguranju od odgovornosti osiguratelj pruža osiguraniku sigurnost (zaštitu) da neće pretrpjeti imovinsku štetu ako se ostvari osigurani slučaj jer će štetu umjesto njega snositi osiguratelj. U tome se ogleda odštetno obilježje tog osiguranja.“ Međutim, ima i suprotnih mišljenja. Belanić (*loc. cit.* u bilj. 17) smatra da se temelj izravnog prava oštećenika prema osiguratelju nalazi u samoj pretrpljenoj šteti te je izravno pravo prema osiguratelju iste prirode kao pravo oštećenika prema štetniku. Iz zakona proizlazi sama izravna tužba, ali je pravni temelj tražbine štetna radnja osiguranika, tj. njegova odgovornost za štetu izazvanu motornim vozilom u pogonu trećoj osobi.

³⁵ Tako je npr. u predmetu *Maddox v. Grauman* iz 1954. godine, odlučujući o priznavanju oštećeniku prava na izravnu tužbu prema osiguratelju (koja načelno nije bila dopuštena u angloameričkom pravu), sud argumentirao da ugovor o osiguranju više nije tajan, privatn i povjerljiv sporazum između osiguratelja i osiguranika, nego ugovor koji obuhvaća one koji mogu biti oštećeni činom osiguranika; usp. Gilbert, Paul E., *Direct Actions against Insurance Companies: Should They Join the Party*, *California Law Review* 525 (1971), str. 533.

³⁶ Belanić, *op. cit.* (bilj. 27), str. 62.

³⁷ Pavić, Drago, *op. cit.* (bilj. 3), str. 15.

³⁸ V. *supra* bilj. 35.

oštećenika), a ne kao osiguranje od odgovornosti. Zbog toga je oštećenik imao pravo samo tražiti naknadu od štetnika, ali je mogao doći u situaciju da ostane bez naknade štete ako bi štetnik bio insolventan. Osiguratelji su u policama osiguranja mogli ograničiti svoju obvezu na stvarno pretrpljeni gubitak osiguranika, a ako bi on uslijed svoje insolventnosti bio onemogućen isplatiti oštećenika, osiguratelji su to mogli tretirati kao da nije pretrpio nikakav gubitak zbog kojeg bi ga trebalo obešteti.³⁹ Zbog toga je moguće zaključiti da smisao izravnog prava oštećenika prema osiguratelju proizlazi iz javnopravne intervencije u zaštitu oštećenika i otklanjanja potrebe vođenja višestrukih postupaka, a ne u promjeni prirode osigurateljeve obveze kako bi oštećenik stupio u neposredan odnos prema njemu.

Moglo bi se postaviti pitanje ispravnosti tumačenja pravne prirode osigurateljeve obveze na isplatu osigurnine koje se zagovara u ovom radu u svjetlu odredbe čl. 11. ZOOP-a, prema kojoj osiguratelj oštećeniku koji ima izravno pravo ne može isticati prigovore koje bi na temelju zakona ili ugovora o osiguranju mogao istaknuti prema osiguranoj osobi zbog nepridržavanja zakona ili ugovora o osiguranju. Odsutnost mogućnosti isticanja prigovora od strane osiguratelja mogla bi se protumačiti kao potpuno samostalna pravna pozicija oštećenika, no osiguratelj i dalje ne bi bio odgovoran da štetnik nije s njim sklopio ugovor o osiguranju te bez tog ugovora ni oštećenik ne bi imao ovlaštenje za neposredno obraćanje osiguratelju. Radi se jednostavno o kogentnoj odredbi zakona, koja propisuje takvo rješenje radi bolje zaštite i bržeg namirenja oštećenika. Slična argumentacija može se primijeniti i u slučaju štetnikova gubitka prava iz osiguranja (čl. 24. ZOOP-a), kada oštećenik ima i dalje pravo neposredno se obratiti osiguratelju.

5. DOSPJELOST OBVEZE OSIGURATELJA NA ISPLATU NAKNADE ZA ŠTETU

5.1. Dospelost osigurateljeve obveze kada je oštećenik podnio odštetni zahtjev

5.1.1. Općenito

Općeprihvaćeno je pravilo da se štetnik osiguratelju može obratiti s odštetnim zahtjevom od dospelja obveze na naknadu štete.⁴⁰ Međutim to shvaćanje treba razraditi. Naime odredbe ZOO-a propisuju da obveza naknade *imovinske* štete dospelja trenutkom nastanka štete,⁴¹ što znači da bi u pogledu isplate osigurnine u vrijednosti pretrpljene imovinske štete oštećenik mogao osiguratelju postaviti odštetni zahtjev od trenutka kada je ta šteta nastala, što može, ali i ne mora, koincidirati s nastankom štetnog događaja, a svakako treba prethoditi podnošenju odštetnog zahtjeva. Međutim u slučaju *neimovinske* štete ZOO propisuje da ona dospelja danom podnošenja pisanog zahtjeva ili tužbe,⁴² osim ako je nastala nakon toga. Budući da se ne može očekivati da će se oštećenik s

³⁹ Gilbert, *op. cit.* (bilj. 35), str. 529-530.

⁴⁰ Jankovec, I., *Obvezno osiguranje za štete od motornih vozila*, 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Naučna knjiga, Beograd, 1985, str. 176, citirano prema: Belanić, *op. cit.* (bilj. 22), str. 55.

⁴¹ Čl. 1086. ZOO-a.

⁴² Čl. 1103. ZOO-a.

odštetnim zahtjevom obraćati najprije sudu, a tek nakon toga osiguratelju, nameće se zaključak da je dospelost neimovinske štete determinirana trenutkom podnošenja odštetnog zahtjeva osiguratelju ako se, dakako, oštećenik odluči na tu mogućnost.

Važno je da odštetni zahtjev bude podnesen kada je poznat obujam štete te da bude dobro potkrijepljen relevantnim dokumentima (izvješćem o nezgodi, zapisnicima s očevida, medicinskom dokumentacijom, računima za popravak i sl.) kako bi osiguratelj imao što manje posla s pribavljanjem relevantne dokumentacije. Bude li zahtjev podnesen nepotkrijepljen, osiguratelju će biti puno teže pristupiti utvrđivanju i ispunjavanju svoje obveze, ali još veće posljedice nastaju za oštećenika, koji se izlaže mogućnosti da ne dobije punu odštetu jer u postupku pred osigurateljem neće biti utvrđene sve relevantne okolnosti. Takve situacije nerijetko će dovesti do sudskog spora između osiguratelja i oštećenika, čime se obje strane izlažu puno većim troškovima postupka i gubitku vremena.

ZOOP ipak ne predviđa *obvezu* oštećenika da podnese dokumentirani odštetni zahtjev, što je velik propust jer se u praksi često događa da oštećenici pri obraćanju osiguratelju ne prilažu i dokaze na kojima temelje svoju tražbinu, zbog čega osiguratelji ne mogu u propisanom roku izvršiti svoju obvezu procjene osnovanosti zahtjeva i isplate naknade za štetu pa se ide u dugotrajne i skupe sudske postupke, koji bi se zapravo trebali voditi samo u pogledu eventualno spornog iznosa štete koju je oštećenik pretrpio.⁴³ U praksi se može postaviti pitanje kako će osiguratelj postupiti po odštetnom zahtjevu ako oštećenik nije priložio svu potrebnu dokumentaciju iz koje se može utvrditi osigurateljeva odgovornost i visina štete. Počinju li tada rokovi za njegovo postupanje teći od podnošenja potpunog odštetnog zahtjeva po kojemu je moguće postupiti ili od prvog obraćanja oštećenika osiguratelju s kvantificiranim, ali nepotpuno potkrijepljenim odštetnim zahtjevom? Prema mišljenju Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga od 29. travnja 2010. godine,⁴⁴ rokovi za postupanje po primljenom odštetnom zahtjevu propisani člankom 12. ZOOP-a počinju teći prvi sljedeći dan poslije dana primitka odštetnog zahtjeva, a ne od dana kada je osiguratelj primio u cijelosti dokumentiran odštetni zahtjev, stoga obvezu po članku 12. ZOOP-a osiguratelj ne može ni odgoditi (npr. do završetka prekršajnog ili kaznenog postupka i sl.), nego je dužan u propisanom roku donijeti odluku o odštetnom zahtjevu i o toj odluci (u formi obrazložene ponude, odnosno utemeljenog odgovora) pisano obavijestiti oštećenu osobu. Hanfa je u svojem mišljenju navela da su odredbe čl. 12. ZOOP-a kogentne naravi, a njihovom primjenom izrekla je 2009. godine kaznu jednom hrvatskom osiguratelju zbog nepridržavanja rokova za postupanje po odštetnom

⁴³ U teoriji je izraženo stajalište da, iako obveza oštećenika na pružanje potpunih podataka proizlazi već iz načela savjesnosti i poštenja kao temeljnog načela obveznog prava, dužnost je osiguratelja da i sam, kao profesionalac, poduzme aktivnosti kako bi pribavio sve što mu je potrebno da ocijeni osnovanost odštetnog zahtjeva, pa će tako bez odgode trebati prikupiti relevantne informacije od nadležnih tijela. Crnić, Ivica, *Zakon o obveznim odnosima – napomene, komentari, sudska praksa i abecedno kazalo pojmova*, 4. izdanje, Organizator, Zagreb, 2010, str. 1029-1030.

⁴⁴ Hanfa, Mišljenje i tumačenje od 29. travnja 2010. godine, dostupno na www.hanfa.hr, datum posjeta: 23. studenog 2013. godine. Hanfa je ovlaštena davati mišljenja na temelju čl. 15. st. 1. toč. 7. Zakona o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga (Narodne novine br. 140/05, 154/11, 12/12).

zahtjevu.⁴⁵ Takvo tumačenje dodatno je osnaženo presudom Visokog upravnog suda od 28. studenog 2012. godine,⁴⁶ koja je u potpunosti potvrdila stav Hanfe, čime je postupanje i po nepotpunom odštetnom zahtjevu postalo *de facto* obvezatno za osiguratelje.

Bolje rješenje nudi primjerice talijanski *Codice delle assicurazioni private*,⁴⁷ koji propisuje obvezu oštećenika da kod šteta na stvarima podnese odštetni zahtjev uz točno navođenje podataka o sebi, mjestu nezgode, oštećenim stvarima, s naznakom gdje ih osiguratelj može pregledati i utvrditi oštećenja, odnosno visinu štete, dok kod štete zbog smrti ili ozljede oštećeni moraju dostaviti osiguratelju odštetni zahtjev s podacima o sebi, mjestu nesreće, dobi, spolu, profesiji, primanjima, liječničku dokumentaciju (koja uključuje i potvrdu liječnika o stabilizaciji zdravstvenog stanja, s trajnim posljedicama ili bez njih) itd.⁴⁸ Čl. 148. st. 5. istog zakona propisuje da će osiguratelj, ako oštećenik podnese nepotpuni odštetni zahtjev, pozvati oštećenika da nadopuni odštetni zahtjev u roku od 30 dana, nakon čega rokovi za postupanje teku iznova.

Iako je ovo rješenje preciznije, ono omogućuje zlouporabu od strane osiguratelja, koji može otežati s obradom odštetnog zahtjeva tvrdeći da osiguranik nije dostavio svu potrebnu dokumentaciju. Imajući u vidu takve situacije (do kojih u kontekstu automobilske osiguranja od odgovornosti zapravo i neće doći dok god se ne izmijeni ZOOP), hrvatski Zakon o zaštiti potrošača⁴⁹ predviđa kao agresivnu poslovnu praksu⁵⁰ traženje od potrošača koji postavlja odštetni zahtjev⁵¹ na temelju police osiguranja da dostavi određene dokumente koji, po razumnoj ocjeni, nisu relevantni za ocjenu opravdanosti tog zahtjeva ili sustavno izbjegavanje davanja odgovora na ustrajno dopisivanje potrošača s namjerom da ga se odvraća od ostvarivanja prava koja mu pripadaju na temelju ugovora.⁵²

Zahtjev za dokumentiranjem odštetnog zahtjeva ipak možemo pronaći u općim uvjetima poslovanja nekih osiguratelja; primjerice Uvjeti za obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti Allianz osiguranja i Generali osiguranja sadrže istovjetnu odredbu koja

⁴⁵ Rješenje Hanfe od 19. ožujka 2009., klasa UP/I-041/02/08-03/17, ur. broj 326-112-09-4. Agencija je inače prema čl. 15. st. 1. toč. 2. Zakona o Hanfi ovlaštena obavljati nadzor subjekata koji se bave pružanjem financijskih usluga te izricati mjere za uklanjanje utvrđenih zakonitosti i nepravilnosti.

⁴⁶ Visoki upravni sud, Us-13695/2009-4 od 28. studenog 2012. godine.

⁴⁷ *Codice delle assicurazioni private*, Sl. gl. G.U. br. 239. od 13. studenog 2005. godine.

⁴⁸ Čl. 148. st. 1. *Codice delle assicurazioni private*; slično i: Ćurković, Marijan, Rokovi za rješavanje šteta iz obveznih osiguranja u prometu (II), str. 2-3, dostupno na www.osiguranje.hr; datum posjeta: 25. studenog 2013. godine.

⁴⁹ Zakon o zaštiti potrošača (Narodne novine br. 41/14, 110/15); u daljnjem tekstu: ZZP.

⁵⁰ Kao podvrstu nepoštenih poslovnih praksi definirane u čl. 31. i 32. ZZP-a, koja je zabranjena u skladu s čl. 31. istog zakona. U skladu s čl. 137. ZZP-a tržišni inspektor trgovcu će rješenjem zabraniti obavljanje nepoštenih poslovnih praksi, a trgovac pravna osoba kaznit će se i novčanom kaznom u iznosu od 10.000,00 do 100.000,00 kuna za provedbu nepoštenih poslovnih praksi (čl. 138. st. 1. toč. 43. ZZP-a).

⁵¹ Budući da je potrošač u ZZP-u definiran kao svaka fizička osoba koja sklapa pravni posao ili djeluje na tržištu izvan svoje trgovačke, poslovne, obrtničke ili profesionalne djelatnosti (čl. 5. st. 1. toč. 15. ZZP-a), možemo zaključiti da se zaštita iz ZZP-a od gore opisanog postupanja osiguratelja ne proteže i na pravne osobe. One bi ipak zaštitu protiv zlouporabnog postupanja osiguratelja mogle izvesti iz načela savjesnosti i poštenja (čl. 4. ZOOP-a) te, naravno, kogentnosti odredaba čl. 12. ZOOP-a.

⁵² ZZP, čl. 38. st. 1. toč. 4.

propisuje da oštećena osoba svoj odštetni zahtjev uz priklop dokumentacije o osnovi i visini štete podnosi osiguratelju štetnika.⁵³ Ta odredba općih uvjeta osiguratelja ne bi se trebala smatrati zabranjenom sama po sebi u kontekstu *supra* izloženih odredaba ZZP-a jer se zabrana iz ZZP-a odnosi na inzistiranje na dostavi dokumenata koji po razumnoj ocjeni nisu relevantni za ocjenu opravdanosti tog zahtjeva. Takvo postupanje osiguratelja moglo bi prijeći u nepoštenu poslovnu praksu ako bi odbijao rješavati zahtjev oštećenika zlorabno zahtijevajući dodatnu dokumentaciju, a izlagao bi se i sankcijama Hanfe te višim zateznim kamatama koje bi morao isplatiti oštećeniku (v. opširnije *infra*). U kontekstu kogentnosti odredaba čl. 12. ZOOP-a *supra* citiranu odredbu o dostavi dokumentacije o osnovi i visini štete uz odštetni zahtjev zbog njezine formulacije ne bi trebalo smatrati ništetnom kao protivnu prisilnim propisima.⁵⁴ Naime nigdje iz navedene odredbe ne proizlazi da osiguratelj neće postupiti po odštetnom zahtjevu ako dokumentacija ne bude dostavljena, nego je njezin smisao potaknuti oštećenika na aktivniji pristup rješavanju svojeg zahtjeva. Konačno, radi se o uvjetima kojima je reguliran ugovorni odnos između osiguratelja i osiguranika (štetnika). Budući da oštećenik nije stranka ugovora o osiguranju, opći uvjeti osiguratelja ne bi trebali imati obvezujuću snagu za njega.

5.1.2. Postupanje osiguratelja po odštetnom zahtjevu u stadiju izvansudskog rješavanja spora

Načelno, oštećenik bi trebao podnijeti odštetni zahtjev osiguratelju *nakon* što mu je nastala šteta. Taj zahtjev ne djeluje problematično sa stajališta imovinske štete, pa čak i kada se ona (prema mišljenju autorice) manifestira nenovčano, o čemu će više riječi biti *infra*, koliko sa stajališta neimovinske štete, čiju je visinu, prema prevladavajućem stajalištu sudske prakse⁵⁵ i osiguratelja⁵⁶ moguće utvrditi tek stabilizacijom zdravstvenog stanja oštećenika. Budući da bi dokumentirani odštetni zahtjev oštećenika u skladu s načelom savjesnosti i poštenja trebao sadržavati dokaze na kojima temelji osnovu i visinu tužbenog zahtjeva, može se zaključiti kako oštećenik ne bi trebao podnositi odštetni

⁵³ Iz Uvjeta za obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti Allianz osiguranja 303-1113, dostupno na https://www.allianz.hr/media/351703/t8217-03_uvjeti_za_obvezno_osiguranje_od_automobilske_odgovornosti_303-1.pdf; datum posjeta 10. veljače 2016. godine; Uvjeti za obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti Generali osiguranja 110-0108, dostupno na http://www.generali.hr/_upload_/files/110-0108_uvjeti_za_obavezno_osiguranje_od_ao.pdf; datum posjeta: 10. veljače 2016. godine.

⁵⁴ Čl. 2. ZOOP-a.

⁵⁵ V. npr. VSRH Rev 2614/00 od 13. prosinca 2000. godine; u obrazloženju presude Vrhovni sud navodi da se prema usvojenoj sudskoj praksi smatra da je oštećenik saznao za štetu zbog pretrpljenih fizičkih bolova u trenutku kada su bolovi prestali, a najkasnije danom završetka liječenja, pri čemu povremeni bolovi koji traju ulaze u smanjenje životnih aktivnosti. Smatra se da je oštećenik saznao za štetu zbog umanjena životne aktivnosti u trenutku kada se liječenje dovrši te oštećenikovo zdravstveno stanje stabilizira, a kod naruženosti kada je postalo izvjesno da se naruženost ne da više otkloniti niti bitno smanjiti.

⁵⁶ Grgić, Mladenka, Zatezne kamate u obradi šteta od automobilske odgovornosti, *Zbornik 16. savjetovanja Hrvatskog ureda za osiguranje o obradi i likvidaciji automobilske štete*, Opatija, 2008, str. 56: "Poznato je da neimovinska šteta ne nastaje danom štetnog događaja već nastupa nakon konsolidacije zdravstvenog stanja ozlijeđene osobe."

zahtjev dok mu se zdravstveno stanje nije stabiliziralo.⁵⁷ Takav zahtjev bio je, prema mišljenju autorice, opravdan u vrijeme kada je postojala subjektivna koncepcija nematerijalne štete prema ZOO-u iz 1991. godine.⁵⁸ Naime tada je nematerijalnom štetom smatrano nanošenje drugome fizičke ili duševne boli ili straha, pa nematerijalna šteta nije ni mogla nastati ako oštećenik zbog štetne radnje nije pretrpio fizičku ili duševnu bol ili strah.⁵⁹ Iz istog razloga, dok se zdravstveno stanje oštećenika nije stabiliziralo, nije bilo moguće utvrditi koliko je dugo trpio bol ili strah, što je pogotovo relevantno kod duševne boli zbog smanjenja životne aktivnosti, koja se doista mogla utvrditi tek kada je liječenje završeno, stanje stabilizirano, te se ne očekuju pomaci u zdravstvenom stanju oštećenika nabolje ili nagore. Također duševna bol zbog naruženja nije se mogla utvrditi dok stabilizacijom zdravstvenog stanja oštećenika nije postalo izvjesno da će mu ostati trajna tjelesna deformacija koja je završetkom (redovitog) liječenja postala ireparabilna.

Međutim od promjene koncepcije neimovinske štete po ZOO-u iz 2005. godine, kada je šteta definirana kao povreda prava osobnosti, već i sama objektivna činjenica da je određenoj osobi povrijeđeno pravo osobnosti na tjelesno ili duševno zdravlje otvara mogućnost popravljavanja te štete putem pravične novčane naknade. Po novom konceptu fizičke i duševne boli te strah tek su neke od okolnosti o kojima ovisi ocjena visine pravične novčane naknade, a ne i sama mogućnost dosuđivanja te naknade,⁶⁰ iz čega autorica izvodi zaključak da u određenom broju slučajeva više neće biti nužno čekati stabilizaciju zdravstvenog stanja oštećenika. Naime budući da je objektivnom povredom prava osobnosti za štetnika nastala obveza plaćanja naknade štete (a u ovom slučaju i za osiguratelja na isplatu osigurnine), činjenica da oštećenik podnosi odštetni zahtjev osiguratelju prije stabilizacije zdravstvenog stanja imat će kao eventualnu posljedicu samo gubitak određenog dijela iznosa koji bi pripao oštećeniku (jer je trajanje određenih povreda kriterij za ocjenu visine pripadajućeg iznosa potrebnog za naknadu štete). Zbog toga i prigovor određenih osiguratelja koji se često ističe u parnicama – da nije moguće izvršiti isplatu štete zbog toga što stanje oštećenika nije stabilizirano – ne bi trebalo uvažavati. Ako oštećenik svjesno želi dobiti iznos koji mu pripada iz osiguranja ne čekajući konsolidaciju okolnosti koje utječu na određivanje njegove visine, to bi mu pravo trebalo omogućiti. Stabilizaciju zdravstvenog stanja kao pretpostavku podnošenja odšetnog zahtjeva trebalo bi ipak čekati u slučajevima postojanja trajnog invaliditeta kao manifestacije narušenja zdravlja⁶¹ jer osiguratelj ne može biti siguran da je došlo do

⁵⁷ To ponekad može trajati jako dugo (primjerice, oštećenik koji je ozlijedio kralježnicu u prometnoj nesreći i prolazio višegodišnju rehabilitaciju, nakon koje je uspio povratiti motoričke funkcije).

⁵⁸ Zakon o obveznim odnosima, Službeni list SFRJ br. 29/78, 39/85, 57/89, Narodne novine br. 53/91, 73/91, 3/94, 7/96 i 112/99.

⁵⁹ Crnić, Ivica, *Naknada nematerijalne štete - neka pitanja*, str. 1-2, dostupno na: http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/ICrnic_Naknada-nematerijalne-stete.doc; datum posjeta: 19. kolovoz 2013. godine.

⁶⁰ Baretić, Marko, *Pojam i funkcije neimovinske štete prema novom Zakonu o obveznim odnosima*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 56, Posebni broj, 461-500 (2006), str. 472.

⁶¹ Potrebno je naime primijetiti da ZOOP kao osnove za isplatu osigurnine ne predviđa trajni invaliditet oštećenika (što je prema ZOO 78 bila jedna od osnova za dosuđivanje pravične novčane naknade neimovinske štete), nego su osnove za isplatu obveze osiguratelja smrt, tjelesna ozljeda, narušenje zdravlja, uništenje i oštećenje stvari (čl. 22. ZOOP-a). Narušenje zdravlja trebalo bi interpretirati kao trajniju

trajnijeg i ireparabilnog narušenja zdravlja dok osiguranik nije poduzeo razumne mjere da se takvo stanje otkloni, iako je potrebno primijetiti da je takva situacija razmjerno nepovoljna za oštećenika, koji će vjerojatno po ovoj osnovi morati podnositi novi (naknadni) odštetni zahtjev osiguratelju,⁶² a u slučaju spora i upuštati se u novu parnicu pred sudom.

Što se tiče imovinske štete, ona dospijeva prema čl. 1086. ZOO-a od trenutka kada je šteta nastala, pa u skladu s tim oštećenik treba podnijeti i odštetni zahtjev. Ipak, i ovdje postoji problem – naime dok je u slučaju *novčane* imovinske štete situacija relativno nesporna (jer je za nju u pravilu uvijek poznat trenutak nastanka, primjerice, plaćanje računa za popravak oštećenog vozila), u slučaju imovinske *nenovčane* štete situacija se komplicira jer oštećenik još nije imao materijalne izdatke za popravljivanje te štete, zbog čega se, prema prevladavajućem stavu sudske prakse,⁶³ smatra da nenovčana šteta još nije dospjela. Iako će o tom konceptu dospelosti imovinske nenovčane štete biti više riječi *infra* u idućem poglavlju, ovdje je potrebno upozoriti na sljedeće:

ZOOP u čl. 22. propisuje obvezu vlasnika motornog vozila da sklopi ugovor o osiguranju od odgovornosti za štetu koju uporabom motornog vozila može nanijeti trećim osobama zbog (između ostalog) *uništenja ili oštećenja stvari*. Iako je isplata naknade u novcu uobičajen način popravka štete u odnosima iz osiguranja, ona se teoretski među strankama može popraviti i naturalnom restitucijom ako je to ugovoreno. Osiguratelj tako može nabaviti novu uništenu ili izgubljenu stvar i predati je osiguraniku umjesto novčane naknade,⁶⁴ a ne moraju biti neuobičajene situacije da osiguratelj ima i uslugu servisa za popravak oštećenih automobila (npr. sklopljene ugovore sa serviserima osobnih automobila).

Zbog svega navedenog treba zaključiti da obveza osiguratelja po odštetnom zahtjevu u slučaju imovinske štete može biti i nenovčane naravi. Iako je točno da se takva obveza, do njezina izražavanja u novcu, ne može kvantificirati, pa se tako u skladu s čl. 29. st. 1. ZOO-a na nju ne mogu dosuditi ni zatezne kamate, ponovno treba upozoriti na specifičnu prirodu ugovora o osiguranju i činjenicu da se naknada za štetu iz osiguranja ne utvrđuje prema pravilima obveznog prava o naknadi imovinske štete, nego prema odredbama ugovora o osiguranju. Zbog toga je mišljenje autorice da se oštećeniku i za ovaj vid štete trebaju priznati kamate retroaktivno od trenutka podnošenja odšetnog zahtjeva ako dođe do spora s osigurateljem (dakako, tek ako i kada takva nenovčana šteta bude izražena novčano), odnosno da će u stadiju mirnog rješavanja spora osiguratelj trebati ponuditi popravak uništene i oštećene stvari ili, prema njegovoj (ili oštećenikovojoj) procjeni utemeljenoj na svim relevantnim činjenicama, iznos koji je potreban za

posljedicu, dok tjelesna ozljeda podrazumijeva objektivnu činjenicu povrede oštećenikova tijela (koja može, ali i ne mora, rezultirati trajnijim posljedicama koje bi se manifestirale kao narušenje zdravlja).

⁶² Npr. zato što se izlaže riziku zastare imovinske štete.

⁶³ Npr. odluka Županijskog suda u Varaždinu, Gž-1095/08-2, od 26. kolovoza 2008. godine, gdje je sud utvrdio dospelost imovinske nenovčane štete od trenutka njezina plaćanja, neovisno o datumu podnošenja odšetnog zahtjeva osiguratelju, što je tužitelj učinio tek šest mjeseci kasnije od popravljivanja štete.

⁶⁴ Pavić, *loc. cit.* (bilj. 3).

dovođenje oštećenika u situaciju kao da štetnog događaja nije ni bilo.⁶⁵ U prilog ovom shvaćanju ide i stajalište dijela sudske prakse.⁶⁶

5.1.3. Isplata osigurnine oštećeniku u parničnom postupku kada je podnesen odštetni zahtjev osiguratelju

Do parničnog postupka između oštećenika i osiguratelja u pravilu će doći u tri slučaja – prvo, ako osiguratelj oštećeniku dostavi utemeljeni odgovor u kojem otklanja svoju obvezu na isplatu naknade za štetu zbog toga što osnovu zahtjeva smatra spornom,⁶⁷ zatim ako se osiguratelj u propisanim rokovima uopće ne očituje ili ne isplati naknadu za štetu ili ako oštećenik nije zadovoljan visinom ponuđenog iznosa u obrazloženoj ponudi/utemeljenom odgovoru.⁶⁸ Ključno pitanje jest kako odlučiti o tijeku zatezne kamate na obvezu osiguratelja, čija je osnova i visina utvrđena u sudskom postupku. Naime kako je već nekoliko puta *supra* konstatirano, rad se temelji na shvaćanju da je osigurateljeva obveza na isplatu naknade za štetu oštećeniku ugovorne naravi. S tim u vezi potrebno je i ovdje upozoriti na potrebu odvajanja odnosa između štetnika (osiguranika) i oštećenika, koji se temelji na odgovornosti za štetu, te odnosa između oštećenika i osiguratelja, koji se temelji na ugovoru o osiguranju. Međutim dok ova odvojenost nije imala značajnu praktičnu posljedicu u stadiju podnošenja odštetnog zahtjeva osiguratelju,⁶⁹ u situaciji kada predmet dođe pred parnični sud ona ima velik značaj. Naime s obzirom na tendenciju višegodišnjeg parničenja samo do donošenja prvostupanjske presude u hrvatskom pravosuđu oštećeniku doista nije svejedno hoće li mu se zatezne kamate na eventualno dosuđeni iznos naknade za štetu isplatiti sa zateznom kamatom koja teče:

- a) od trenutka dospelosti pojedinog vida štete u skladu s odredbama čl. 1086. i 1103. ZOO-a, što, kako se čini, implicira stav suda da je obveza osiguratelja izvanugovorne naravi, odnosno samo projicira deliktnu odgovornost štetnika na osiguratelja; a dodatno u pogledu neimovinske štete

⁶⁵ Svakako treba napomenuti da autorica ne zagovara priznavanje zatezne kamate na nenovčane tražbine *contra legem*, nego u skladu s posebnom naravi osiguranja od automobilske odgovornosti retroaktivno priznavanje zateznih kamata od trenutka podnošenja odštetnog zahtjeva kada štetu bude moguće kvantificirati novčano (ako dođe do spora s osigurateljem pa se pitanje zateznih kamata postavi pred sudom).

⁶⁶ Županijski sud u Varaždinu, Gž-251/08-2, od 17. lipnja 2008. godine; prvostupanjski je sud dosudio tužitelju zateznu kamatu od trenutka podnošenja odštetnog zahtjeva osiguratelju, na što se osiguratelj žalio. Drugostupanjski sud u obrazloženju je naveo da sadržaj odredbe čl. 12. ZOOP-a, koji se primjenjuje kao *lex specialis*, priznaje jedino razliku između neimovinske i imovinske štete (bez daljnje razrade vrste pojedine štete) te je dosudio tužitelju zakonsku zateznu kamatu od dana podnošenja odštetnog zahtjeva tuženiku.

⁶⁷ Primjerice zbog toga što smatra da osiguranik tuženog osiguratelja nije odgovoran za nastalu prometnu nezgodu; još jedan od razloga sporne osnove može biti pitanje je li štetnik bio klijent osiguratelja, no praktično je nemoguće da će do nje doći u praksi jer je vrlo lako provjerljiva i osiguratelj je s uspjehom vrlo lako može otkloniti već u stadiju postupanja po odštetnom zahtjevu.

⁶⁸ *Arg. ex.* čl. 12. ZOOP-a.

⁶⁹ U smislu da je taj stadij ograničen rokom od 60 dana, u kojem je osiguratelj dužan utvrditi svoju obvezu i obrazložiti svoj postupak, a tek protek tog roka ima za posljedicu početak tijeka zateznih kamata u eventualnom naknadnom sporu.

- i. je li njezinu visinu moguće utvrditi tek od donošenja prvostupanjske presude, što je bio prevladavajući stav sudske prakse hrvatskih sudova od 1987. godine do donošenja ZOO 05⁷⁰
 - ii. ili se njezina visina utvrđuje od trenutka podnošenja pisanog zahtjeva ili tužbe (osim ako je šteta nastala nakon toga), što je kao trenutak dospelosti propisano u ZOO 05; odnosno
- b) od trenutka podnošenja odštetnog zahtjeva osiguratelju – što implicira da sud priznaje da je obveza osiguratelja ugovorne naravi, odvojena od odnosa iz prouzročenja štete između osiguranika i oštećenika.

Prvo shvaćanje, zajedno s njegovim podjelama, potrebno je otkloniti kao nepravilno. Naime već su izneseni argumenti da je obveza osiguratelja samostalna i ugovorne naravi, zbog čega bi trebalo slijediti rješenja ZOOP-a i zateznu kamatu u slučaju spora pred sudom dosuđivati oštećeniku od trenutka podnošenja odštetnog zahtjeva. Naime ako bi se prihvatilo pravilo o dospijeću neimovinske štete od trenutka donošenja presude, oštećenik bi mogao izgubiti i nekoliko godina zateznih kamata na iznos osigurnine koji potražuje od osiguratelja. Takvo pravno shvaćanje ipak je napušteno donošenjem novog ZOO-a (iako ga je još uvijek moguće naći u presudama pojedinih parničnih sudova), koji kao trenutak dospelosti obveze na naknadu neimovinske štete određuje trenutak podnošenja pisanog zahtjeva ili tužbe, osim ako je šteta nastala nakon toga.⁷¹

Vidljivo je da je rješenje ZOO 05 u pogledu dospelosti neimovinske štete sadržajno i praktično gotovo istovjetno rješenju koje propisuje ZOOP,⁷² no upravo ta sličnost ne bi smjela zavarati sud u pogledu odlučivanja o prirodi osigurateljeve obveze i posljedičnoj primjeni adekvatnog propisa, pa bi se u obrazloženju presude trebalo pozivati na čl. 12. ZOOP-a.

Kod imovinske štete situacija je znatno kompliciranija, a ponovno je potrebno načiniti i distinkciju između novčane i nenovčane štete. Kod novčane imovinske štete (npr. plaćeni

⁷⁰ "1987. godine u Bugojnu je održano Savjetovanje građanskih i građansko-privrednih odjela Saveznog suda, Vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda na kojem je usvojen niz dalekosežnih zaključaka koji se još i danas primjenjuju u pravnoj praksi Republike Hrvatske. Između ostalog usvojeno je i načelno stajalište obrazloženo pravnim tumačenjem da obveza na isplatu naknade neimovinske štete dospijeva donošenjem prvostupanjske presude, jer da tek tada ta naknada dobiva svoj novčani oblik, odnosno opseg te naknade kao novčane obveze može biti poznat tek kad se izrazi u novcu, a to znači donošenjem prvostupanjske presude. Sudionici Savjetovanja smatrali su da je ovo rješenje u skladu s odredbom starog Zakona o obveznim odnosima koji u odredbi članka 186. kaže da se obveza naknade štete smatra dospelom od trenutka nastanka štete. Naime, tek je trenutkom donošenja prvostupanjske presude utvrđena visina naknade neimovinske štete, pa ranije nije niti moglo doći do zakašnjenja dužnika – štetnika ili njegovog osiguravatelja", v. opširnije Dobrić, Slaven, *Dospelost obveze kod naknade štete ili isplate po ugovoru o osiguranju*, *Zbornik sa 15. Savjetovanja o obradi i likvidaciji međunarodnih automobilskih šteta*, Opatija, 2007, str. 23-24.

⁷¹ Ne definirajući pritom kako će se precizirati trenutak nastanka štete ako je ona nastala nakon podnošenja pisanog zahtjeva.

⁷² Budući da će, u pravilu, praktična primjena i jednog i drugog propisa dovesti do dosuđivanja oštećeniku zatezne kamate od trenutka obraćanja osiguratelju s odštetnim zahtjevom.

popravlak oštećenog automobila), oštećenik je čak u nepovoljnijem položaju prema osiguratelju što se tiče tijeka zateznih kamata ako se ispravno primjenjuju odredbe o dospelosti ZOOP-a nego da je tužio samog štetnika. Naime odštetni se zahtjev po naravi stvari podnosi nakon što je šteta nastala, pa će tako dospelost osigurateljeve obveze na isplatu osigurnine nastupiti kasnije od obveze štetnika na naknadu imovinske štete (pod pretpostavkom da od trenutka nastanka štete do trenutka podnošenja odštetnog zahtjeva prođe određeno vrijeme). Kod nenovčane imovinske štete stav sudske prakse o dospelosti jest da se zatezna kamata na takvu štetu može dosuditi tek nakon što je ona novčano kvantificirana, a to znači ili od trenutka njezina popravljivanja (čime se učinjeni izdatak za njezino popravljivanje pretvara u novčanu štetu) ili od donošenja presude (kada je njezina visina nesporno utvrđena).⁷³

Međutim, kako je već obrazlagano *supra*, stav je autorice da bi i kamate na nenovčanu imovinsku štetu trebalo u slučajevima isplate naknade za štetu iz obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti priznavati od trenutka podnošenja odštetnog zahtjeva osiguratelju, naravno, ako ta šteta *naknadno* bude kvantificirana (bilo da je oštećenik ipak sam popravio štetu pa da je izražena kao novčana u sudskom postupku ili da je njezina visina utvrđena presudom). Naime, ugovorna je obveza osiguratelja isplatiti oštećeniku naknadu za štetu koja mu je nastala uslijed štetnog događaja koji je prouzročio njegov osiguranik. Ako je oštećenik podnio odštetni zahtjev osiguratelju (a nesporno je da je doista pretrpio štetu i da je za nju odgovoran osiguranik), onda je, osim pozivanja na autoritet ZOOP-a kao *lex specialis* u odnosu na ZOO, moguće i svrhovitim tumačenjem doći do zaključka da je osiguratelj uistinu zakasnio s ispunjenjem svoje obveze i za to treba snositi sankcije u obliku zateznih kamata. Budući da će nenovčana imovinska šteta u svakom slučaju postati kvantificirana (izražena u novcu) – bilo na način da oštećenik ipak plati reparaciju štete i pretvori je u novčanu tražbinu ili na način da sud utvrdi njezinu visinu presudom – autorica ne vidi ništa sporno u tome da se oštećeniku kamate priznaju od trenutka podnošenja odštetnog zahtjeva u skladu s čl. 12. st. 1. ZOOP-a.⁷⁴ Prigovorima tom stajalištu, koji će vjerojatno ići u smjeru da osiguratelj ne može utvrditi visinu svoje obveze dok ne bude utvrđena presudom ili računom, uspješno se može suprotstaviti

⁷³ Tako npr. Županijski sud u Varaždinu, Gž-859/12-2, od 12. studenog 2012. godine.

⁷⁴ Zanimljivo je primijetiti da je Ustavni sud u svojoj odluci U-III/2014/2003 od 20. siječnja 2004. godine odbio ustavnu tužbu podnositelja koji je smatrao da su mu povrijeđena ustavna prava jer mu nadležni parnični sudovi nisu dosudili kamatu na nenovčanu štetu po čl. 919. ZOO-a, nego mu je kamata dosuđena od donošenja presude. Ustavni je sud utvrdio da podnositelju nije povrijeđeno nijedno od navedenih prava te da zbog tog razloga nema osnove za prihvaćanje ustavne tužbe, no upustio se i u tumačenje dospelosti obveze osiguratelja na isplatu te u obrazloženju navodi kako su „osporavane odluke sudovi donijeli u okviru svoje nadležnosti u zakonito provedenom postupku te pravilno primijenili mjerodavne odredbe Zakona o obveznim odnosima. U konkretnom slučaju to je odredba članka 919. stavka 2. Zakona o obveznim odnosima, kojom je propisano da, ako je za utvrđivanje postojanja osiguravateljeve obveze ili njezina iznosa potrebno stanovito vrijeme, taj rok počinje teći od dana kada je utvrđeno postojanje njegove obveze i njezin iznos“, a to je od datuma donošenja presude. U predmetu U-III-2609/2005 od 12. ožujka 2008. godine Ustavni je sud pak odbacio ustavnu tužbu u sličnom predmetu o tijeku zateznih kamata kao nedopuštenu „obzirom na činjenicu da u konkretnom slučaju podnositelj nije izjavio žalbu (u odnosu na tijek dosuđenih zakonskih zateznih kamata), odnosno nije iscrpio dopušteni pravni put“.

analogno rješenje za dospelost neimovinske štete jer se i njezina visina može nesporno utvrditi i novčano izraziti tek donošenjem presude.

Kao argumente u prilog gore iznesenim stavovima autorica daje i kraći pregled recentnije sudske prakse. Tako je primjerice Županijski sud u Bjelovaru⁷⁵ izrazio stav da je pravilno dosuđena zatezna kamata na imovinsku štetu, koja se odnosi na tuđu pomoć i njegu, primjenom čl. 12. st. 1. i 4. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu od dana podnošenja odštetnog zahtjeva jer je ta odredba *lex specialis* u odnosu na odredbe o kamatama iz ZOO-a. Vrhovni je sud u svojoj odluci⁷⁶ iz 2010. godine zauzeo stav da se kao dan utvrđenja postojanja osigurateljeve obveze ne smatra dan kada je u slučaju spora postojanje obveze i njezinu visinu utvrdio sud, nego je to dan kada je, nakon primitka obavijesti da se osigurani slučaj dogodio i nakon pribavljanja podataka na temelju kojih se može donijeti odluka o plaćanju naknade, sam osiguratelj bio u objektivnoj mogućnosti utvrditi postojanje i visinu te obveze.

Konačno, za takvo shvaćanje uporište se može naći i u pravnoj literaturi. Giunio⁷⁷ zagovara tumačenje da bi, od dana kada vjerovnik postavi štetniku zahtjev za naknadu imovinske štete u određenoj svoti, na takvu tražbinu trebale teći zatezne kamate. Smatra da je to u skladu s općim pravilima o dospelosti i pravu na zatezne kamate, a za takvo tumačenje vidi potvrdu i u pravnim rješenjima u slučajevima kada oštećeni ostvaruje tu naknadu od osiguravatelja na temelju ugovora o osiguranju.

5.2. Dospelost osigurateljeve obveze ako oštećenik nije podnio odštetni zahtjev

Moguća je i situacija da se oštećenik obrati tužbom sudu prije podnošenja odštetnog zahtjeva osiguratelju (odnosno da uopće nema namjeru obratiti se osiguratelju u izvansudskom postupku namirenja). Budući da takve situacije u dosadašnjoj sudskoj praksi nisu bile rijetke, moguće je postaviti sljedeća pitanja:

- Je li podnošenje odštetnog zahtjeva procesna pretpostavka za obraćanje oštećenika sudu (a ako nije, bi li trebalo biti)?
- Od kojeg trenutka oštećeniku treba dosuditi kamate na iznos naknade za štetu koju potražuje od osiguratelja u parničnom postupku ako se nije prethodno obratio osiguratelju?
- Koji je propis mjerodavan u ovom slučaju, ZOO ili ZOOP?

Prvo pitanje nameće se u kontekstu odredbe čl. 12. st. 2. ZOOP-a, prema kojoj će se tužba protiv osiguratelja podnesena prije isteka roka od 60 dana od podnošenja odštetnog

⁷⁵ Županijski sud u Bjelovaru, GŽ-60/10-2, od 25. ožujka 2010. godine; sličan stav izrazio je i Županijski sud u Varaždinu dvije godine ranije u presudi GŽ. 251/08-2 od 17. lipnja 2008. godine.

⁷⁶ VSRH, Rev-418/2009-2, od 3. studenog 2010. godine.

⁷⁷ Giunio, Miljenko Appio, Dospelost obveze naknade štete i pravo na zatezne kamate: propisi i praksa prema ZOO-u iz 2005., *Pravo i porezi*, 18 (2009), 2, str. 13-18.

zahtjeva smatrati preuranjenom. Međutim ZOOP ne precizira posljedicu preuranjenosti, odnosno znači li to samo da sud ne smije početi raditi na predmetu do proteka 60 dana od podnošenja odštetnog zahtjeva ili mora odbaciti tužbu ako je podnesena prije isteka tog roka.

Prema stavovima hrvatskih sudova (koji nisu odbacivali tužbe podnesene od strane oštećenika prije prethodnog obraćanja osiguratelju), kao i stajalištima iznesenim u teoriji,⁷⁸ obraćanje osiguratelju s odštetnim zahtjevom nije procesna pretpostavka za podnošenje tužbe. Ipak, s obzirom na obvezu osiguratelja na ažurno postupanje, potkrijepljenu tumačenjima Hanfe i Visokog upravnog suda⁷⁹ o datumu od kojeg počinju teći rokovi za postupanje po odštetnom zahtjevu, kao i s obzirom na činjenicu da su sudski postupci dugotrajni i skupi, doista ne postoji nijedan razlog zašto bi se oštećenik išao obraćati direktno sudu bez prethodnog pokušaja da svoju tražbinu ostvari mirnim putem kod osiguratelja.⁸⁰

Zbog toga je autorica mišljenja da bi obraćanje osiguratelju s odštetnim zahtjevom trebalo propisati kao procesnu pretpostavku za podnošenje tužbe sudu (analogno obraćanju nadležnom Državnom odvjetništvu kada je tuženik Republika Hrvatska u smislu čl. 186.a Zakona o parničnom postupku),⁸¹ eventualno uz odredbu da takvo obraćanje osiguratelju prekida zastarijevanje, i tako natjerati oštećenika na aktivni pristup namirenju svoje tražbine. Kao relevantno tijelo za obraćanje oštećenika mogao bi se propisati i Hrvatski ured za osiguranje, kao javno, stručno i nepristrano tijelo koje bi moglo omogućiti pravično i učinkovito provođenje mirnog rješavanja spora.

Argument da će oštećenik za sporni dio ionako morati ići u parnicu može se samo djelomično prihvatiti kao relevantan. Naime, čak i ako dođe do potrebe za utuženjem spornog iznosa, oštećenik i osiguratelj mogu relativno brzo okončati spor uz prilaganje sve relevantne dokumentacije prema kojoj je osiguratelj ocijenio visinu svoje obveze u stadiju rješavanja odštetnog zahtjeva, pa spor nije potrebno otežati nekoliko godina uz saslušavanje svjedoka i vještaka. Također, neposredno obraćanje oštećenika sudu može biti posebno tegobno za osiguratelja, koji je možda bio spreman ispuniti svoju obvezu u rokovima propisanim ZOOP-om da je oštećenik podnio odštetni zahtjev.

Što se tiče drugog i trećeg pitanja – od kojeg trenutka priznati oštećeniku kamatu ako nije podnio odštetni zahtjev te koji propis primijeniti kao mjerodavan – moguće je nekoliko pristupa. Ako se kao relevantan propis primijeni ZOO pa se oštećeniku dodjeljuje kamata

⁷⁸ Crnić (*op. cit.* (bilj. 43), str. 1031-1032) smatra da podnošenje odštetnog zahtjeva osiguratelju ne bi trebalo tumačiti kao procesnu pretpostavku za pokretanje parnice, nego kao zakonom propisani način rješavanja spora bez intervencije suda. Propust oštećenika da se najprije obrati osiguratelju mogao bi eventualno imati utjecaja na dosuđivanje parničnih troškova. Još jedan od argumenata zašto podnošenje odštetnog zahtjeva ne bi trebalo tumačiti kao procesnu pretpostavku za pokretanje postupka jest to da ZOOP kao posljedicu takva postupanja ne propisuje odbacivanje tužbe.

⁷⁹ V. *supra* poglavlje 5.1. Dospelost osigurateljeve obveze kada je oštećenik podnio odštetni zahtjev.

⁸⁰ Osim eventualno prekida zastarnog roka.

⁸¹ Zakon o parničnom postupku, Narodne novine br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14.

od trenutka podnošenja tužbe za naknadu neimovinske štete te od trenutka nastanka novčane štete, odnosno kvantificiranja nenovčane štete sudskom presudom, ne samo da takvo postupanje neće biti u skladu s ugovornom pravnom prirodom obveze osiguratelja na isplatu osigurnine nego bi takav oštećenik bio i u prednosti u odnosu na oštećenika koji je podnio odštetni zahtjev osiguratelju jer bi on (u skladu s načelom savjesnosti i poštenja, ali i pravnom prirodom odštetnog zahtjeva) morao čekati nastanak svih vidova štete te okolnosti potrebnih za određivanje njihove visine kako bi uopće imao podlogu za podnošenje odštetnog zahtjeva, a i kamate mu teku od kasnijeg trenutka nego oštećeniku koji bi išao direktno u parnicu. Stoga ni u ovom slučaju nije pravilno primijeniti odredbe ZOO-a za utvrđivanje dospelosti osigurateljeve obveze. Ako pak prihvatimo da su i u ovom slučaju mjerodavne odredbe ZOOP-a, postavlja se pitanje od kojeg trenutka oštećeniku dosuditi kamate budući da ZOOP nudi rješenje o dosuđivanju kamata samo ako je osiguratelju prethodno podnesen odštetni zahtjev.

Autorica smatra da u ovom slučaju ne bi bilo pravično dosuđivati oštećeniku kamate od podnošenja tužbe (iako bi to bilo relativno razumno analogno tumačenje odredaba ZOOP-a), i to iz razloga što osiguratelju nije dan rok za dobrovoljno ispunjenje obveze kao u slučaju podnošenja odštetnog zahtjeva. S druge strane, ako se tako postupi, takav će oštećenik ponovno glede tijeka zateznih kamata biti u povoljnijoj poziciji od oštećenika koji se obraćao osiguratelju s odštetnim zahtjevom.

Sudovi, kako se čini, zauzimaju stav prema kojem tužbeni zahtjev u pogledu dosuđivanja zateznih kamata tretiraju kao odštetni zahtjev u smislu čl. 12. ZOOP-a. Tako je Županijski sud u Varaždinu zauzeo stav da, kada nije moguće utvrditi točan datum kada je tužiteljica podnijela odštetni zahtjev odgovornom osiguratelju niti podatak kada je sanirala štetu, tada se trošak radi saniranja štete određuje prema cijenama u vrijeme kada je tužiteljica popravila oštećenu stvar, s time da zatezne kamate teku od dana podnošenja tužbe.⁸² Propisivanjem potrebe obraćanja osiguratelju kao procesne pretpostavke riješio bi se i ovaj problem.

6. ZAKLJUČAK

U ugovorima o osiguranju obveza osiguratelja na isplatu osigurnine, neovisno o tome radi li se o odštetnim ili neodštetnim osiguranjima, ugovorne je naravi. Obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti spada u odštetna osiguranja, pa je osigurateljeva obveza u takvim ugovorima o osiguranju samostalna u odnosu na štetnikovu izvanugovornu obvezu prema oštećeniku s osnove prouzročenja štete. Ne samo što osiguratelj u obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti odgovara po drukčijoj pravnoj osnovi od štetnika koji je prouzročio nastanak štete nego dospelost osigurateljeve obveze iz ugovora o osiguranju reguliraju drukčije odredbe, pa čak i drugi propis (Zakon o

⁸² Županijski sud u Varaždinu, Gž.2842/11-2, od 2. veljače 2012. godine.

obveznim osiguranjima u prometu), u odnosu na one koje reguliraju dospelost izvanugovorne obveze štetnika.

ZOOP postavlja rokove od 60 dana od primitka odštetnog zahtjeva za ispunjenje osigurateljeve obveze na isplatu naknade za štetu oštećeniku. Ti rokovi produljeni su izmjenama i dopunama ZOOP-a iz 2013. godine, vjerojatno kao kompromisno rješenje za osiguratelje koji su se prije njihova donošenja žalili na kratkoću rokova (14 dana u slučaju imovinske, a 30 dana u slučaju neimovinske štete), pogotovo imajući u vidu tumačenja Hanfe i Visokog upravnog suda, prema kojima rokovi za ispunjenje osigurateljeve obveze teku od primitka odštetnog zahtjeva, neovisno o tome je li dokumentiran ili ne. Ne ispuni li osiguratelj u tom roku svoju obvezu, kamate u naknadnom sudskom sporu teku mu od trenutka kada mu se oštećenik obratio s odštetnim zahtjevom.

Sporovi za isplatu naknade za štetu iz obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti jedni su od najčešće prisutnih na hrvatskim sudovima. Iako je ZOOP-om jasno propisana dospelost osigurateljeve obveze kod takve vrste osiguranja, začuđuje neujednačenost sudske prakse u tom pogledu. Zbog dugotrajne iskrivljene percepcije osigurateljeve obveze na isplatu naknade za štetu iz osiguranja kao izvanugovornog prouzročenja štete, što je jednim dijelom svakako bilo uvjetovano zauzetim stavovima u pogledu dospelosti (tadašnje) materijalne i nematerijalne štete, hrvatski su sudovi dugo vremena ignorirali odredbe o dospelosti osigurateljeve obveze propisane prvo ZO-om, a kasnije i ZOOP-om, a vrlo često na štetu samog oštećenika, kojem su kamate dosuđivali od donošenja presude.

Oštećenici su pak redovito „preskakali“ stadij obraćanja s odštetnim zahtjevom osigurateljima i odmah pokretali parnice pred nadležnim sudovima. Umjesto podnošenja dokumentiranih i potkrijepljenih odštetnih zahtjeva, što bi objema stranama omogućilo izbjegavanje sporova i veliku uštedu vremena i novca, oštećenici su prvo išli u parnicu, gdje su tek naknadno podnosili medicinsku dokumentaciju i plaćali vještačenja koja su se provodila i po nekoliko godina kasnije od nastanka šetnog događaja, sve u pravilu s neizvjesnim i nezadovoljavajućim ishodom. Sve te okolnosti stvorile su veliko opterećenje hrvatskog pravosudnog sustava te uzajamno nepovjerenje između osiguratelja i oštećenika u obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti. Međutim najveći problem događa se upravo u pravosuđu zbog nepravilne primjene mjerodavnih propisa, kao i pozivanja na odredbe propisa koji uopće nisu mjerodavni pri odlučivanju o prirodi i dospelosti osigurateljeve obveze.

Osiguratelji i oštećenici trebali bi uvijek pokušati riješiti spor mirnim putem, već u stadiju podnošenja odštetnog zahtjeva. Kako bi se potaknulo oštećenike da se obraćaju osiguratelju, trebalo bi razmisliti o propisivanju mirnog rješenja spora s osigurateljem kao procesne pretpostavke za podnošenje tužbe pred sudom. U tom bi slučaju, doduše, trebalo nadležnost za postupanje dati neovisnom i stručnom tijelu, primjerice Hrvatskom uredu za osiguranje. Tek u slučaju kada se odštetni zahtjev ne bi mogao riješiti bez intervencije suda (može se očekivati da će se podizanjem svijesti oštećenika o potrebi

dokumentiranja odštetnog zahtjeva, kao i poticanjem osiguratelja na aktivniji pristup rješavanju zahtjeva, to rijetko događati), ključno je da se postigne ujednačenost sudske prakse i pravilna primjena mjerodavnih propisa.

Dospjelost obveze osiguratelja propisana je čl. 12. ZOOP-a i dospelost osigurateljeve obveze na isplatu osigurnine (naknade za štetu) uvijek se mora određivati po odredbama tog propisa. Isto vrijedi i za neimovinsku i imovinsku štetu koju je oštećenik pretrpio, a u potonjem slučaju kako za novčanu, tako i nenovčanu štetu.

Čini se kako u zadnje vrijeme sudska praksa ipak nailazi na konsenzus u pogledu određivanja dospelosti osigurateljeve obveze, kao i mjerodavnog prava (iako se u radu citira i sudska praksa prema kojoj je takav stav izražen još 2002. godine), što će nedvojbeno pridonijeti pravnoj sigurnosti te obostranoj koristi oštećenika i osiguratelja.

Summary

THE LEGAL NATURE AND MATURITY OF AN INSURER'S OBLIGATION TO PAY COMPENSATION FOR DAMAGES IN COMPULSORY AUTOMOBILE LIABILITY INSURANCE

This paper provides an overview of legislation and case law in terms of the maturity of the insurer's obligation to pay compensation in compulsory automobile liability insurance. The standpoint of this paper is that the insurer's liability is (in any insurance contract, including compulsory insurance for automobile liability) of a contractual nature, and it is therefore necessary to clearly distinguish it from the offender's liability for the car accident, which rests on a non-contractual basis. For this reason, when the injured party approaches the insurer with the damages claim (and also later in a lawsuit), different rules are relevant for determining certain aspects of the insurer's liability than if the injured party claimed compensation directly from the offender.

Keywords: compulsory insurance, insurer, maturity, material damage, non-material damage

Iva Atlija, LLB, a student of postgraduate study at the Faculty of Law, University of Zagreb